

Bogusz Charkiewicz*

ORCID: 0000-0002-6922-0357

Politechnika Koszalińska

**Analiza strategii instytucjonalizacji
i adaptacji do sceny politycznej
na przykładzie partii Szwedzcy Demokraci
na tle polskiej partii politycznej
Konfederacja Wolność i Niepodległość**

**Analysis of the Strategy of Institutionalization and Adaptation
to the Political Scene on the Example of the Sweden Democrats
with the Background of the Polish Political Party
Confederation Liberty and Independence**

Słowa kluczowe: instytucjonalizacja, koalicje, Konfederacja, populizm, Szwedzcy Demokraci, zdolność do rządzenia

Keywords: ability to govern, coalitions, Confederation, institutionalization, populism, Sweden Democrats

Streszczenie

Artykuł podejmuje porównawczą analizę strategii instytucjonalizacji szwedzkiej partii politycznej Szwedzcy Demokraci (*Sverigedemokraterna*, SD), na tle polskiej partii politycznej Konfederacja, ze szczególnym uwzględnieniem ich zdolności do współrządzenia. Punktem wyjścia jest założenie, że zdolność do rządzenia nie wynika wy-

* Bogusz Charkiewicz, mgr; doktorant w Katedrze Nauk o Polityce, Wydział Humanistyczny, Politechnika Koszalińska; e-mail: bogusz.charkiewicz@s.tu.koszalin.pl.

łącznie z poparcia wyborczego, lecz stanowi efekt splotu czynników organizacyjnych, programowych i systemowych, w tym relacji z partiami głównego nurtu. W części teoretycznej artykuł odwołuje się do klasycznych ujęć instytucjonalizacji organizacji politycznych, koncepcji instytucjonalizacji systemu partyjnego, teorii partii niszowych i reakcji mainstreamu oraz do badań nad populizmem.

Abstract

The article is a comparative analysis of the institutionalization strategy of the Swedish political party Sweden Democrats (*Sverigedemokraterna*, SD) with the background of the Polish political party Confederation Liberty and Independence, with particular emphasis on their ability to co-govern. The starting point is the assumption that the ability to govern does not result solely from electoral support, but is the result of a combination of organizational, programmatic and systemic factors, including relations with mainstream parties. In the theoretical part, the article refers to classical approaches to the institutionalization of political organizations, the concept of institutionalization of the party system, the theory of niche parties and mainstream reactions, as well as to research on populism.

Wstęp

W ostatnich dekadach partie określane jako populistyczne, narodowo-konserwatywne, radykalne lub antyestablishmentowe stały się trwałym elementem europejskich systemów partyjnych. Ich znaczenie nie ogranicza się już wyłącznie do wyrażania protestu społecznego, krytyki elit politycznych czy mobilizowania elektoratu wokół kwestii tożsamościowych. Coraz częściej ugrupowania tego typu uzyskują realny wpływ na proces decyzyjny, uczestniczą w tworzeniu większości parlamentarnej, współkształtują agendę rządową lub stają się potencjalnymi partnerami koalicyjnymi. Z tego względu istotnym problemem badawczym staje się nie tylko pytanie o ich ideologię, lecz także o stopień instytucjonalizacji, zdolność do normalizacji oraz możliwość przekształcenia kapitału wyborczego w trwały wpływ polityczny.

Celem artykułu jest pogłębienie refleksji nad tym, dlaczego niektóre partie kontestacyjne przechodzą od pozycji ugrupowań izolowanych do pozycji aktorów współdecydujących o polityce państwa, podczas gdy inne, mimo widoczności medialnej i wzrostu poparcia, pozostają ugrupowaniami o ograniczonym potencjale koalicyjnym. Problem ten jest szczególnie ważny w badaniach nad współczesnymi systemami partyjnymi, ponieważ pokazuje, że sam sukces wyborczy

nie jest równoznaczny ze zdolnością do rządzenia. Zdolność ta wymaga nie tylko mandatów parlamentarnych, lecz także przewidywalności organizacyjnej, spójności programowej, wiarygodnego przywództwa oraz akceptacji – przynajmniej częściowej – ze strony innych uczestników systemu partyjnego.

Przedmiot badań, pytania badawcze, hipotezy badawcze, metodyka badań

Przedmiotem badań są dwie partie polityczne, polska partia Konfederacja Wolność i Niepodległość oraz szwedzka partia Szwedzcy Demokraci (Sverigedemokraterna, SD). Obie formacje bywają lokowane w szeroko rozumianej rodzinie prawicy kontestacyjnej, jednak ich rozwój przebiega w odmiennych warunkach instytucjonalnych i systemowych. Szwedzcy Demokraci przeszli drogę od politycznego ostracyzmu do uzyskania realnego wpływu na politykę rządu po wyborach parlamentarnych z 2022 r., kiedy stali się zewnętrznym partnerem gabinetu centroprawicowego na podstawie porozumienia Tidö.

Konfederacja natomiast, mimo utrwalenia obecności w polskim systemie partyjnym po 2019 r., pozostaje ugrupowaniem o znacznie słabszej zdolności koalicyjnej. Stąd powstaje główne pytanie badawcze artykułu – dlaczego Szwedzcy Demokraci zdołali przejść od pozycji partii izolowanej do pozycji aktora mającego realny wpływ na rządzenie, podczas gdy Konfederacja pozostaje ugrupowaniem o ograniczonej zdolności koalicyjnej i rządowej?

Cezura czasowa badań obejmuje lata 2019–2025. Rok 2019 stanowi punkt wyjścia, ponieważ wtedy Konfederacja wystąpiła jako samodzielny podmiot wyborczy w wyborach parlamentarnych w Polsce i uzyskała reprezentację sejmową, a jednocześnie w Szwecji trwał już zaawansowany proces normalizacji Szwedzkich Demokratów po ich wejściu do Riksdagu w 2010 r. Zakres czasowy kończy się na 2025 r., co pozwala uwzględnić konsekwencje wyborów parlamentarnych w Szwecji z 2022 r., porozumienie Tidö oraz rozwój pozycji Konfederacji po wyborach parlamentarnych w Polsce z 2023 r. Konieczne jest jednak cofnięcie się poza tę cezurę, do 1988 r. w przypadku Szwedzkich Demokratów, gdy partia została założona, a także do środowisk, z których powstanie Konfederacja, aby wyjaśnić jej federacyjny i wielonurtowy charakter.

Celem badawczym artykułu jest wyjaśnienie, dlaczego Szwedzcy Demokraci zdołali przekształcić pozycję partii wcześniej izolowanej w realny wpływ na proces rządzenia, podczas gdy Konfederacja pozostaje ugrupowaniem o ograniczonej

zdolności koalicyjnej i rządowej. Artykuł ma na celu zbadanie mechanizmów instytucjonalizacji, normalizacji i budowania wiarygodności rządowej w dwóch różnych systemach partyjnych.

Główna hipoteza badawcza zakłada, że różnice między Konfederacją a Szwedzkimi Demokratami w zakresie zdolności do rządzenia wynikają nie tyle z samego poziomu radykalizmu ideologicznego, ile z odmiennego stopnia instytucjonalizacji organizacyjnej, spójności programowej, modelu przywództwa oraz relacji z partiami głównego nurtu. Przyjęto, że Szwedzcy Demokraci dzięki centralizacji przywództwa, większej dyscyplinie organizacyjnej, stopniowej normalizacji w relacjach z centroprawicą oraz dostosowaniu programu do realiów szwedzkiego systemu partyjnego uzyskali status przewidywalnego partnera parlamentarnego. Konfederacja natomiast, mimo wzrostu znaczenia politycznego, napotyka ograniczenia wynikające z federacyjnej struktury, programowej hybrydowości i utrzymywania silnej orientacji kontestacyjnej.

Artykuł został przygotowany przede wszystkim przy zastosowaniu metody porównawczej. Jej wykorzystanie jest uzasadnione tym, że badanie obejmuje dwa przypadki partii należących do szeroko rozumianej prawicy kontestacyjnej, ale funkcjonujących w odmiennych systemach politycznych i partyjnych. Metoda porównawcza pozwala uchwycić zarówno podobieństwa, jak i różnice między analizowanymi ugrupowaniami, a przede wszystkim wyjaśnić, dlaczego podobna ogólna klasyfikacja ideowa nie prowadzi do podobnych rezultatów politycznych.

Porównanie ma charakter problemowy i kontrastowy ze szczególnym wskazaniem wymiarów, które mają znaczenie dla instytucjonalizacji i zdolności do rządzenia. Analizie poddano przede wszystkim strukturę organizacyjną, model przywództwa, ewolucję programową, relacje z partiami głównego nurtu oraz pozycję obu ugrupowań w systemie partyjnym.

W artykule zastosowano również analizę instytucjonalno-systemową, która pozwala umieścić Konfederację i Szwedzkich Demokratów w kontekście funkcjonowania polskiego i szwedzkiego systemu partyjnego. W przypadku Szwecji istotne znaczenie ma tradycja rządów mniejszościowych, kultura parlamentarnego kompromisu i możliwość oddziaływania na rząd bez formalnego objęcia tek ministerialnych. W przypadku Polski ważne jest natomiast silne spolaryzowanie systemu partyjnego, dominacja większych bloków politycznych oraz ograniczona przestrzeń dla sformalizowanej współpracy z partią kontestacyjną.

Wykorzystano także analizę treści programów partyjnych i dokumentów politycznych. W odniesieniu do Konfederacji analizie poddane zostały dwa doku-

menty, program wyborczy „Polska dla Ciebie” z 2019 r.¹ oraz program wyborczy „Konstytucja Wolności” z 2023 r.² W przypadku Szwedzkich Demokratów uwzględniono dokumenty „Sverigedemokraternas principprogram 2011”³, „Sverigedemokraternas valmanifest 2018” wraz z „Sverigedemokraternas valplattform 2018”⁴, a także „Sverigedemokraternas Valplattform 2022. Inriktningsprogram för Sverigedemokraternas inflytande över svensk politik under nästa mandatperiod” oraz oficjalny dokument wyborczy „Valmanifest” z 2022 r.⁵

Pomocniczo zastosowano analizę literatury przedmiotu, obejmującą prace dotyczące instytucjonalizacji partii, teorii systemów partyjnych, teorii partii niszowych, populizmu, normalizacji radykalnej prawicy oraz teorii koalicji.

Szwedzcy Demokraci zostali założeni w 1988 r. i przez wiele lat pozostawali partią marginalną, obciążoną skojarzeniami z radykalną prawicą i politycznym ostracyzmem. Kluczowym momentem w ich historii było wejście do Riksdagu w 2010 r., co oznaczało przełamanie bariery reprezentacji parlamentarnej i rozpoczęcie procesu dalszej instytucjonalizacji. Następnie partia stopniowo zwiększała swoje znaczenie, aż w wyborach parlamentarnych w 2022 r. stała się drugą największą partią w szwedzkim parlamencie. Po wyborach z 2022 r. partia współtworzyła większość, która umożliwiła zmianę rządu, a porozumienie Tidö zapewniło jej większy niż wcześniej wpływ polityczny.

Istotną rolę w historii SD odegrało przywództwo Jimmiego Åkessona, który został liderem partii w 2005 r. Jego przywództwo było związane z konsekwentnym procesem profesjonalizacji, łagodzenia wizerunku i przesuwania partii od politycznych peryferii ku pozycji aktora zdolnego do negocjowania z centroprawicą. W analizach politycznych Åkesson bywa przedstawiany jako lider o silnej

¹ *Polska dla Ciebie. Piątka Konfederacji. Program Konfederacji Wolność i Niepodległość*, KW Konfederacja Wolność i Niepodległość, Warszawa 2019, <https://konfederacja.pl/app/uploads/KONFEDERACJA-Program-Wyborczy-Polska-dla-Ciebie-1.pdf> [dostęp: 28.05.2026].

² *Konstytucja Wolności – program wyborczy 2023*, Konfederacja Wolność i Niepodległość, Warszawa 2023, <https://konfederacja.pl/konstytucja-wolnosci-program-wyborczy-2023/> [dostęp: 28.05.2026].

³ *Sverigedemokraternas principprogram 2011*, Sverigedemokraterna, 2011, <https://snd.se/sv/vivill/party/sd/c/2011> [dostęp: 28.05.2026].

⁴ *Sverigedemokraternas valmanifest 2018*, *Sverigedemokraternas valplattform 2018*, Sverigedemokraterna, 2018, <https://snd.se/en/vivill/party/sd> [dostęp: 28.05.2026].

⁵ *Sverigedemokraternas Valplattform 2022. Inriktningsprogram för Sverigedemokraternas inflytande över svensk politik under nästa mandatperiod*, Sverigedemokraterna, 2022, <https://snd.se/en/vivill/party/sd> [dostęp: 28.05.2026]. *Valmanifest*, Sverigedemokraterna, 2022, <https://www.sd.se/wp-content/uploads/2022/08/valmanifest.pdf> [dostęp: 28.05.2026].

kontroli nad organizacją, nastawiony na długofalową normalizację i budowanie wizerunku partii odpowiedzialnej, mimo utrzymania twardego rdzenia programowego w kwestiach migracji, bezpieczeństwa i tożsamości narodowej.

Konfederacja Wolność i Niepodległość powstała jako ugrupowanie o charakterze federacyjnym, skupiające różne środowiska prawicowe, wolnościowe, narodowe i konserwatywne. Od lipca 2019 r. funkcjonuje jako partia polityczna. Jej specyfika organizacyjna wynika z połączenia kilku nurtów ideowych, co od początku wpływało na sposób przywództwa, komunikacji i programu politycznego. W odróżnieniu od SD, Konfederacja nie wykształciła jednego dominującego lidera o pozycji porównywalnej z Åkessonem. Jej rozpoznawalność była budowana przez kilku polityków reprezentujących różne segmenty formacji, m.in. Krzysztofa Bosaka, Sławomira Mentzena, Grzegorza Brauna, Janusza Korwin-Mikkego i przedstawicieli nurtu narodowego, a obecność wielu rozpoznawalnych osób w strukturach kierowniczych ugrupowania dobrze oddaje jej federacyjny charakter.

Ten rys historyczny pozwala uchwycić zasadniczą różnicę między obiema partiami. SD przeszło długi proces centralizacji i stopniowej normalizacji, którego osią było przywództwo jednego lidera i konsekwentna strategia przesuwania partii ku akceptowalności koalicyjnej. Konfederacja natomiast od początku funkcjonowała jako porozumienie kilku nurtów, co wzmacniało jej zdolność mobilizacyjną, ale jednocześnie utrudniało budowę jednolitego wizerunku partii zdolnej do rządzenia.

Ujęcie teoretyczne procesu instytucjonalizacji partii

W badaniach nad partiami politycznymi termin „zdolność do rządzenia” nie jest kategorią intuicyjną, lecz konsekwencją procesu instytucjonalizacji, rozumianego jako stopniowe nabywanie cech stabilnej organizacji zdolnej do trwałej rywalizacji wyborczej, sprawowania władzy i utrzymywania przewidywalnych relacji z otoczeniem politycznym. W ujęciu Samuela Huntingtona instytucjonalizacja oznacza proces, w którym organizacje polityczne stają się stabilne i przewidywalne poprzez wzrost stopnia utrwalenia reguł, procedur i ról. Huntington podkreślał, że instytucjonalizacja nie jest tożsama z samą formalizacją, ale z wytworzeniem wzorców działania, które trwają mimo presji, kryzysów, wymiany elit czy konfliktów wewnętrznych. Kluczowe są tu takie wymiary, jak adaptacyjność,

złożoność organizacyjna, autonomia oraz spójność⁶. W kontekście partii kontestacyjnych oznacza to, że zdolność do rządzenia jest produktem długotrwałej stabilizacji. Partia musi być w stanie utrzymać jednolitą linię decyzyjną i przewidywalne zachowania w parlamencie, a nie tylko mobilizować elektorat. Instytucjonalizacja dotyczy więc stopnia utrwalenia organizacji i procedur oraz zdolności do reprodukcji w czasie. W literaturze systemu partyjnego proces ten doprecyzowują m.in. Vicky Randall i Lars Svåsand. Wskazują na ważność przejścia od „ruchu” do „partii”, czyli od struktury opartej na mobilizacji i charyzmie do sformalizowanej organizacji z wyspecjalizowanym aparatem, stabilnymi kanałami rekrutacji kadr i względnie spójną linią programową⁷. Badacze rozwijają ten wątek, proponując analizę partii jako organizacji, które przechodzą od fazy „ruchu” zdominowanej przez charyzmę, mobilizację i elastyczne struktury, do fazy organizacji dojrzałej, opartej na aparacie, profesjonalizacji i rutynach. Randall i Svåsand wskazują, że kluczowa jest geneza partii i sposób jej konsolidacji, ponieważ wcześnie wybory organizacyjne tworzą ścieżki zależności, które potem może być trudno odwrócić. W ich podejściu instytucjonalizacja oznacza m.in. wykształcenie stabilnych mechanizmów rekrutacji kadr i dystrybucji zasobów wewnątrz partii, co bezpośrednio przekłada się na jej wiarygodność koalicyjną, albowiem partnerzy muszą wiedzieć, kto i w jaki sposób podejmuje decyzje, oraz czy decyzje te będą utrzymane⁸. Kolejnym z teoretycznych podejść do instytucjonalizacji są badania Scotta Mainwaringa i Timothy’ego Scully, analizujące systemy partyjne, w których podkreśla się, że instytucjonalizacja partii i systemu partyjnego wzmacnia przewidywalność koalicji oraz ogranicza polityczną płynność, która zwiększa ryzyko ostracyzmu wobec aktorów postrzeganych jako niestabilni lub nieodpowiedzialni⁹. Mainwaring i Scully akcentują instytucjonalizację na poziomie systemu partyjnego, argumentując, że stabilny i zakorzeniony system partyjny redukuje niepewność rywalizacji politycznej, gdyż partie są rozpoznawalne, relacje między nimi są względnie przewidywalne, a wyborcy utrwalają ich identyfikacje. Ich podejście pokazuje, że nawet partia o rosnącym poparciu może mieć trudność z wejściem do strefy współrządzenia, jeśli system jest silnie spolaryzowany lub „płynny”, a więc gdy koszty reputacyjne i strategicznej współpracy są dla mainstreamu

⁶ S.P. Huntington, *Political Order in Changing Societies*, London 1968, s. 12–17.

⁷ V. Randall, L. Svåsand, *Party Institutionalization in New Democracies*, „Party Politics” 2002, nr 8 (1), s. 5–29.

⁸ Ibidem.

⁹ S. Mainwaring, T.R. Scully (red.), *Building Democratic Institutions: Party Systems in Latin America*, Stanford 1995, s. 4–5.

wysokie. W takim ujęciu zdolność do rządzenia jest rezultatem nie tylko cech partii, ale również architektury konkurencji partyjnej i stabilności reguł gry¹⁰.

Na tym tle pojawia się pojęcie normalizacji ugrupowań wcześniej stygmatyzowanych jako radykalne lub peryferyjne. W badaniach nad populizmem i radykalną prawicą normalizacja bywa ujmowana dwutorowo, z jednej strony jako zmiana po stronie partii (strategiczna moderacja, profesjonalizacja, dyscyplina komunikacyjna, budowa kompetencji programowych) oraz jako zmiana po stronie systemu (adaptacja agendy przez partie głównego nurtu, przesunięcie debaty publicznej, osłabienie „kordonu sanitarnego”). W tym sensie normalizacja jest relacją, a nie jedynie autotransformacją ugrupowania. Bonnie Meguid argumentuje, że sukces i „wejście do gry” partii niszowych zależą w dużej mierze od tego, czy partie głównego nurtu wybierają strategię konfrontacji, przejścia tematu czy jego neutralizacji, co przekłada się na legitymizację bądź izolację niszowego aktora¹¹. Meguid wskazuje również, że los partii niszowych zależy w dużej mierze od odpowiedzi partii mainstreamowych. Badaczka wyróżniała strategie „przejścia tematu”, w którym mainstream przejmuje wątek i neutralizuje przewagę nisz, „konfrontacji” oznaczającej atak i delegitymizację przez mainstream oraz „dystansu” poprzez ignorowanie partii nisz. Efektem tych strategii jest nie tylko zmiana poparcia dla partii niszowej, ale również jej legitymizacji jako „normalnego” uczestnika gry koalicyjnej. W praktyce oznacza to, że normalizacja radykalnej prawicy może dokonywać się nie tylko poprzez zmianę po stronie nisz, lecz również poprzez przesunięcia i adaptacje mainstreamu, co w przypadku Szwecji miało duże znaczenie¹². dopełnieniem tego podejścia są badania Svena van de Wardta, który analizował, kiedy i dlaczego partie mainstreamowe reagują na kwestie podnoszone przez niszowych konkurentów, a więc jak powstaje presja na odpowiedź na agendę nisz. Van de Wardt pokazał, że odpowiedź mainstreamu jest funkcją zarówno siły nisz, jak i struktury konkurencji oraz podatności danego tematu na polityzację. To pozwala lepiej zrozumieć, dlaczego niektóre systemy, w tym szwedzki, w pewnym momencie przechodzą od ostracyzmu do pragmatycznej współpracy, gdy temat migracji i bezpieczeństwa staje się kluczową osią rywalizacji¹³. Z perspektywy typologii partii niszowych warto zwrócić

¹⁰ Ibidem.

¹¹ B.M. Meguid, *Competition Between Unequals: The Role of Mainstream Party Strategy in Niche Party Success*, „American Political Science Review” 2005, nr 99 (3), s. 347–359.

¹² Ibidem.

¹³ M. van de Wardt, *Desperate Needs, Desperate Deeds: Why Mainstream Parties Respond to the Issues of Niche Parties*, „West European Politics” 2015, nr 38 (1), s. 93–122.

uwagę na propozycje odróżniania niszy od klasycznej osi lewica–prawica. Na gruncie konceptualizacji tychże partii ważna jest propozycja Thomasa Meyera, który wskazuje, że niszowość nie jest tylko kwestią wielkości partii, lecz profilu konkurencji. Partie niszowe koncentrują się na wąskim zestawie kwestii, odróżniają się intensywnością stanowisk i często wykorzystują tematy słabiej zagospodarowane przez mainstream. To ujęcie jest przydatne do oceny czy partia przekształca się w podmiot pełnoprofilowy, zdolny do rządzenia, czy pozostaje silna w mobilizacji protestu, ale słabsza w tworzeniu kompleksowych polityk publicznych. W odniesieniu do Konfederacji to rozróżnienie pomaga uchwycić, dlaczego nawet znaczący wynik wyborczy nie musi automatycznie przekładać się na rosnącą koalicyjność, jeśli partia nie buduje wiarygodnej oferty podjęcia odpowiedzialności za państwo¹⁴.

W literaturze dotyczącej partii radykalnych ważna jest także teza inkluzji i moderacji, najczęściej przywoływana w analizach tego, jak wejście partii kontestacyjnej w orbitę współrządzenia zmienia jej zachowania. Jej rdzeń zakłada, że współodpowiedzialność, nawet w formule wsparcia parlamentarnego, tworzy bodźce do umiarkowania, profesjonalizacji oraz ograniczenia najbardziej ryzykownych działań, ponieważ partia zaczyna ponosić koszty destabilizacji i musi wykazywać zdolność kompromisu. Jednocześnie badania podkreślają warunkowość. Inkluzja nie zawsze prowadzi do moderacji ideologicznej, czasem skutkuje raczej moderacją stylu i instytucjonalnym „uczeniem się”, przy utrzymaniu twardego rdzenia tożsamościowego. W przypadku SD mechanizm ten dobrze tłumaczy przejście od izolacji do współdecydowania o politykach, natomiast w przypadku Konfederacji barierą może być większe ryzyko rozszczepienia wewnętrznego w warunkach koalicyjnej presji. Istotne jest też teoretyczne rozumienie populizmu. Cas Mudde definiuje populizm jako ideologię opartą na moralnym podziale społeczeństwa na „czysty lud” i „skorumpowane elity” oraz postulacie, że polityka powinna wyrażać wolę ludu. Kluczowe w jego ujęciu jest to, że populizm sam w sobie nie jest kompletnym programem politycznym i dlatego łączy się z „większymi” ideologiami, takimi jak nacjonalizm, konserwatyzm czy libertarianizm. To pozwala analitycznie uchwycić różnicę między SD a Konfederacją. Obie formacje mogą bowiem wykazywać elementy populistyczne, ale ich „większe” ideologie generują inne konsekwencje dla rządzenia. W Szwecji połączenie nacjonalizmu kulturowego z logiką państwa dobrobytu, często opisywaną jako *welfare chauvinism*, sprzyjało budowaniu wiarygodności jako partnera polityki

¹⁴ T.M. Meyer, *The Niche Party Concept and Its Measurement*, „Party Politics” 2015, t. 21, nr 2, s. 259–271.

społecznej, podczas gdy w Polsce silny komponent antyetatystyczny tworzy napięcia z praktyką koalicyjnego rządzenia w państwie, gdzie polityka redystrybucyjna jest centralnym narzędziem legitymizacji^{15, 16}. To pozwala odróżnić dwa mechanizmy blokujące zdolność koalicyjną. Po pierwsze, piętno radykalizmu i ryzyko reputacyjne dla partnerów; po drugie, wewnętrzną niespójność programową i organizacyjną, która utrudnia zawieranie wiarygodnych zobowiązań koalicyjnych. Zdolność do rządzenia ma zatem co najmniej trzy warstwy. Pierwsza warstwa jest czysto matematyczna – czyli czy bez jej głosów trudno będzie zbudować stabilną większość. Drugą jest warstwa reputacyjna, tj. czy pozostali aktorzy uznają ją za przewidywalnego i wiarygodnego partnera. Trzecia warstwa ma charakter kompetencyjny i organizacyjny – czy ma kadry, program oraz procedury podejmowania decyzji, które umożliwiają współrządzenie bez stałego kryzysu. Praktyka rządzenia wskazuje, że partie wchodzą w koalicje nie tylko dla urzędów, ale także dla realizacji programu i minimalizacji ryzyk, w tym ryzyka rozpadu rządu i kosztów reputacyjnych¹⁷. Współczesna analiza tworzenia rządów w państwach o tradycji kompromisu i rządów mniejszościowych dodatkowo podkreśla znaczenie umów programowych oraz parlamentarnego wsparcia jako substytutu formalnej koalicji, co jest szczególnie ważne w przypadku Szwecji¹⁸.

Na tej bazie porównanie Konfederacji i Szwedzkich Demokratów można ująć jako analizę dwóch odmiennych trajektorii instytucjonalizacji.

Ewolucja od ostracyzmu do współdecydowania

Szwedzki kontekst instytucjonalny sprzyja rozwiązaniom pośrednim między pełnym wejściem do rządu a trwałą opozycyjnością. Tradycja rządów mniejszościowych oraz silna rola uzgodnień parlamentarnych powodują, że partia może uzyskać wpływ na politykę publiczną także bez obsadzania tek ministerialnych. Partnerzy mainstreamowi mogą korzystać z poparcia SD, ograniczając ryzyka wizerunkowe związane z formalną koalicją, a SD może akumulować sprawczość,

¹⁵ C. Mudde, *The Populist Zeitgeist*, „Government and Opposition” 2004, nr 39 (4), s. 541–563.

¹⁶ Idem, *Populist Radical Right Parties in Europe*, Cambridge 2007, s. 22–26.

¹⁷ K. Strøm, *Minority Governments in Parliamentary Democracies*, „Comparative Political Studies” 1984, nr 17 (2), s. 199–227; I. Budge, M. Laver, *Office Seeking and Policy Pursuit in Coalition Theory*, „Legislative Studies Quarterly” 1986, nr 11 (4), s. 485–506.

¹⁸ A. Widfeldt, *Sweden: Political Developments and Data in 2024*, „European Journal of Political Research Political Data Yearbook” 2025, s. 599–610; N. Aylott, N. Bolin, *A New Right: The Swedish Parliamentary Election of September 2022*, „West European Politics” 2023, nr 46 (5), s. 1049–1062.

jednocześnie unikając części kosztów rządzenia. W 2022 r. mechanizm ten został usystematyzowany w postaci porozumienia z Tidö, które stało się polityczną infrastrukturą wsparcia gabinetu Ulfa Kristerssona przez Szwedzkich Demokratów. To porozumienie było jakościowo inne niż doraźne, jednorazowe „transakcje” parlamentarne, obejmowało szeroki pakiet uzgodnień programowych oraz procedury współpracy, dzięki czemu SD uzyskało przewidywalny kanał wpływu na agendę rządu¹⁹.

W literaturze o normalizacji radykalnej prawicy w Skandynawii podkreśla się, że nie jest to wyłącznie rezultat umiarkowania partii radykalnej, lecz również długofalowych przesunięć w debacie publicznej, w których partie głównego nurtu przejmują część ram interpretacyjnych dotyczących migracji, integracji i bezpieczeństwa. W przypadku Szwecji badania nad mediami wskazują na proces stopniowego osławiania i normalizacji dyskursu radykalno-prawicowego, który w pewnych okresach staje się elementem typowej konkurencji politycznej, a nie tabu²⁰. W praktyce oznacza to spadek kosztów reputacyjnych współpracy z SD dla partii centroprawicowych, zwłaszcza gdy współpraca ta przedstawiana jest jako techniczny warunek stabilności rządu, a nie ideologiczne przymierze. Z perspektywy teorii koalicji jest to klasyczny przypadek, w którym opłacalność arytmetyczna i potrzeba stabilności rządów zaczynają przeważać nad wcześniejszymi barierami normatywnymi, szczególnie gdy wyborcy akceptują nowy układ²¹. Kaare Strøm zwrócił uwagę, że partie nie zawsze dążą do rządzenia w sensie obsadzania resortów. Mogą wybierać strategie bycia w opozycji, jeśli koszty odpowiedzialności są zbyt wysokie lub jeśli wpływ można uzyskać poprzez wsparcie parlamentarnej większości bez wejścia do gabinetu. Ta analiza pozwala też uchwycić pewien paradoks, partia może zwiększać realny wpływ na polityki bez ponoszenia pełnych kosztów rządzenia, co sprzyja jej normalizacji²². Michael Laver i Ian Budge, rozwijając nurt badań koalicyjnych, pokazują natomiast, że koalicje są wypadkową motywacji urzędowych i programowych, a ich trwałość zależy od zdolności do wiarygodnego zawierania i utrzymywania zobowiązań. Partia o luźnej strukturze i niespójnych centrach decyzyjnych jest trudniejszym partnerem, bo w oczach koalicjantów zwiększa ryzyko kryzysów²³.

¹⁹ A. Widfeldt, op.cit.; N. Aylott, N. Bolin, op.cit.

²⁰ M. Ekström, M. Patrona, J. Thornborrow, *The Normalization of the Populist Radical Right in News Interviews: A Study of Journalistic Reporting on the Swedish Democrats*, „Social Semiotics” 2020, nr 30 (4), s. 466–484.

²¹ K. Strøm, *Minority...*

²² Ibidem.

²³ I. Budge, M. Laver, op.cit.

Giovanni Sartori akcentował natomiast strukturę interakcji i to, jak partie wpływają na logikę rywalizacji, gdzie główne znaczenie mają m.in. dystanse ideologiczne, mechanizmy polaryzacji oraz obecność partii antysystemowych, które mogą destabilizować system nie tylko programem, ale także sposobem legitymizacji instytucji i relacji z przeciwnikami. Sartori wprowadza też rozróżnienia dotyczące „potencjału koalicyjnego” i „potencjału szantażu”. Partia może oddziaływać na system nawet bez wejścia do rządu, jeśli zmusza innych do zmiany pozycji, języka lub agendy. To jest kluczowe dla SD, które przez lata miało wpływ pośredni, a następnie przeszło do wpływu zinstytucjonalizowanego poprzez układ wsparcia rządu²⁴. Ważne jest jednak to, że SD potrafiło wykorzystać tę instytucjonalną możliwość w sposób zorientowany na budowanie wiarygodności. Po pierwsze, partia rozwijała zaplecze programowe i dyscyplinę przekazu, co ograniczało ryzyko wpadek typowych dla ugrupowań o luźnej strukturze. Ponadto współdecydowanie o priorytetach publicznych sprzyjało prezentowaniu SD jako odpowiedzialnego aktora zdolnego do kompromisu, nawet jeśli kompromis dotyczył raczej instrumentów niż celów²⁵. SD korzystało również z tego, że wsparcie rządu pozwala partii rościć sobie współautorstwo polityk, co wzmacnia status w oczach elektoratu jako partii sprawczej.

Przypadek Konfederacji wygląda inaczej na poziomie systemowym i organizacyjnym. Polska ma silniej spolaryzowany układ rywalizacji politycznej, w którym dominują dwa duże bloki, a mniejsze ugrupowania są często wciągane w logikę ostrej konfrontacji i lojalności wobec spolaryzowanych bloków politycznych. W takim środowisku wejście do układu rządowego wymaga albo bardzo wysokiej kompatybilności programowej z większym partnerem, albo zdolności do bycia postrzeganym jako wspomniany matematyczny „języczek u wagi” bez generowania kosztów wizerunkowych. Profil Konfederacji jest jednocześnie wyrazisty i wewnętrznie złożony, łączy wątki wolnorynkowe, antyetatystyczne i suwerennościowo-tożsamościowe, co utrudnia dopasowanie do potencjalnego rdzenia koalicji oraz negocjowanie pakietów kompromisowych²⁶. W przeciwieństwie do Szwecji, polski mechanizm rządzenia jest bardziej oparty na formalnych koalicjach i dyscyplinie klubowej w rządzącej większości. Oznacza to, że partner koalicyjny jest oceniany nie tylko jako dostarczyciel głosów, lecz także jako źródło

²⁴ G. Sartori, *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*, vol. 1, Cambridge 1976, s. 122–123.

²⁵ M. Ekström, M. Patrona, J. Thornborrow, op.cit., s. 466–484.

²⁶ T. Godlewski, A. Sucharska, op.cit., s. 7–33.

stabilności lub niestabilności rządu w dłuższej perspektywie, a ryzyko rozpadu koalicji przez wewnętrzne frakcje postrzegane jest jako realny koszt.

Zdolność do rządzenia jest w Polsce silnie sprzężona z oceną odpowiedzialności za rządzenie ugrupowania, rozumianej jako gotowość do obsadzenia stanowisk, prowadzenia polityki publicznej i współodpowiedzialności za kompromisy budżetowe. Konfederacja jest często ujmowana jako aktor antysystemowy, co nie oznacza odrzucenia reguł demokracji, ale może oznaczać strategię polityczną opartą na kontestacji instytucji, delegitymizacji elit i wysokiej intensywności konfliktu²⁷. Taki profil utrudnia budowę reputacji bezpiecznego partnera, zwłaszcza gdy potencjalny większy sojusznik obawia się, że Konfederacja będzie eskalować konflikt także wewnątrz koalicji, traktując go jako źródło mobilizacji elektoratu. W tym sensie problemem Konfederacji nie jest wyłącznie „radikalizm”, ale również brak stabilnej, uwiarygadniającej ścieżki przejścia od protestu do współodpowiedzialności, analogicznej do szwedzkiego modelu wsparcia parlamentarnego opartego na rozbudowanej umowie programowej. Ważna jest też różnica w naturze „stygmy” politycznej. SD przez lata mierzyło się z ostracyzmem w dużej mierze z powodów historycznych i tożsamościowych, ale mogło to stopniowo neutralizować poprzez konsekwentną profesjonalizację i zmianę wizerunku przywództwa, aż do uzyskania pozycji, w której wykluczenie SD zaczęło generować koszty dla partii centroprawicy chcących rządzić^{28, 29}. Konfederacja natomiast funkcjonuje w środowisku, gdzie ostracyzm nie jest jednorodny. Część może odrzucać ją z powodów programowych (np. kwestie fiskalne i rola państwa), część z powodów reputacyjnych (kontrowersje i styl komunikacji), a część z powodów czysto strategicznych (niechęć do wzmacniania konkurenta na prawicy). Oznacza to, że redukcja jednej bariery nie gwarantuje odblokowania pozostałych. W efekcie, nawet gdy Konfederacja bywa arytmetycznie istotna, jej przejście do roli współrządzającej wymagałoby jednoczesnej zmiany w kilku wymiarach instytucjonalizacji, takich jak spójność programowa, dyscyplina organizacyjna i zdolność do kompromisu.

²⁷ Ibidem.

²⁸ A. Widfeldt, *op.cit.*

²⁹ N. Aylott, N. Bolin, *op.cit.*, s. 1049–1062.

Ewolucja programowa

Ewolucja programowa jest jednym z kluczowych testów instytucjonalizacji, ponieważ pokazuje, czy partia potrafi utrzymać rozpoznawalny rdzeń ideowy, jednocześnie adaptując ofertę do wymogów rywalizacji o władzę. W literaturze o populistycznej radykalnej prawicy zwraca się uwagę, że partie te często przesuwają akcenty między trzema obszarami: tożsamością narodową i kulturą, bezpieczeństwem oraz stosunkiem do państwa dobrobytu. W przypadku SD obserwuje się wzmocnienie komponentu socjalnego w wersji ekskluzywnej, czyli poparcie dla świadczeń i usług publicznych przy jednoczesnym postulacie ich „nacionalizacji” w sensie adresowania przede wszystkim do obywateli, co opisuje się jako *welfare chauvinism*³⁰. Ten mechanizm pozwalał SD wejść w spór o państwo dobrobytu jako obrońca zasobów publicznych przed „nadużyciami” i „obcymi”, co zwiększało atrakcyjność partii w segmentach elektoratu przywiązanych do modelu socjalnego. W kontekście normalizacji SD ważne jest, że program partii w większym stopniu niż wcześniej zaczął przyjmować formę umożliwiającą współpracę parlamentarną. Mniej deklaracji tożsamościowych jako celu samego w sobie, więcej propozycji instrumentów polityki publicznej w obszarach bezpieczeństwa, integracji i administracji. Oczywiście nie oznacza to zaniku kontrowersji, widocznych w komunikacji politycznej, lecz zmianę stylu uzasadniania i struktury argumentacji. Badania dotyczące dyskursu SD w Riksdagu sugerują, że partia potrafi dostosowywać komunikację do reguł instytucjonalnych, co sprzyja wrażeniu kompetencji i przewidywalności³¹. Dodatkowo, gdy program partii częściowo przenika do głównego nurtu poprzez adaptację tematów przez inne ugrupowania, spada presja na ostentacyjne radykalizowanie się w celu odróżnienia, a rośnie przestrzeń na pragmatyzm i negocjacje³². Porozumienie z Tidö jest tu istotnym punktem odniesienia, bo ujawnia, że SD jest w stanie współtworzyć pakiet programowy o szerokim zakresie, co w praktyce oznacza przejście od „manifestu protestu” do „platformy współrzędzenia” w formule wsparcia parlamentarnego. Analizy dokumentu z Tidö wskazują na jego obszerność i operacyjność, czyli koncentrację na konkretnych politykach, które rząd ma wdrażać, by utrzymać większość parlamentarną³³. Tego rodzaju działanie jest jednym z naj-

³⁰ C. Mudde, *Populist...*

³¹ M. Ekström, M. Patrona, J. Thornborrow, op.cit., s. 466–484.

³² B.M. Meguid, op.cit., s. 347–359.

³³ J. Sundhall, S. Hillén, *The Punishable Child in Sweden – The Tidö Agreement from a Children's Rights Perspective*, „Social Sciences” 2024, nr 13 (4), art. 215.

lepszich wskaźników instytucjonalizacji, bo wymaga zarówno hierarchii decyzyjnej, jak i zdolności do negocjowania kompromisów.

Program Konfederacji jest często opisywany jako hybrydowy. Takie połączenie może generować trudności, które najbardziej widoczne są w obszarach polityki społecznej i fiskalnej. Partia, która konsekwentnie ogranicza rolę państwa i opodatkowania, ma trudność z wiarygodnym uczestniczeniem w koalicjach, w których konieczne są kompromisy budżetowe, a polityka społeczna jest ważnym narzędziem legitymizacji władzy. Jednocześnie silny komponent tożsamościowy może zwiększać koszt reputacyjny dla potencjalnych partnerów, co łatwo zaobserwować w przypadku narracji nt. Ukrainy i krytyki działań Prawa i Sprawiedliwości artykułowanej przez polityków Konfederacji. Co istotne, badania o Konfederacji jako partii protestu wskazują, że jej atrakcyjność bywa budowana na antyestablishmentowym stylu i narracji antysystemowej, co mobilizuje elektorat, lecz jednocześnie może zniechęcać potencjalnych partnerów, którzy mogliby oczekiwać stabilności i odpowiedzialności rządowej³⁴. W świetle teorii partii niszowych Konfederacja zachowuje cechy ugrupowania, które silnie akcentuje wybrane kwestie i styl kontestacji, a słabiej inwestuje w przekrojową, techniczną operacjonalizację programu na potrzeby rządu³⁵. To może oznaczać dominację retoryki i ram interpretacyjnych nad planowaniem polityk.

Z perspektywy instytucjonalizacji szczególnie ważne jest pytanie, czy Konfederacja wykazuje trend konsolidacyjny w kierunku bycia partią zdolną do rządzenia, czyli gotowości do przejęcia odpowiedzialności za aparat państwa, czy raczej utrwała model permanentnej opozycji, w którym program jest narzędziem delegitymizacji konkurentów. Wątek ten można osadzić w refleksji Sartoriego o partiach antysystemowych, gdzie kluczowe jest nie tyle miejsce na osi lewica–prawica, ile stosunek do reguł gry, legitymizacji instytucji i zdolności do koalicyjnego współdziałania³⁶. W przypadku Konfederacji problemem jest to, że jej strategia utrudnia budowanie zaufania koalicyjnego, które jest warunkiem koniecznym w teorii koalycji³⁷.

Różnice programowe między SD a Konfederacją przekładają się więc bezpośrednio na ich potencjał normalizacji. SD, wpisując się w logikę państwa dobrobytu, nawet w wersji ekskluzywnej, jest w stanie uczestniczyć w projektach rządowych bez konieczności fundamentalnej przebudowy modelu polityki społecznej.

³⁴ T. Godlewski, A. Sucharska, *op.cit.*, s. 7–33.

³⁵ T.M. Meyer, *op.cit.*, s. 259–271.

³⁶ G. Sartori, *op.cit.*, s. 132–133.

³⁷ I. Budge, M. Laver, *op.cit.*

Konfederacja natomiast, w swoich najbardziej rozpoznawalnych wątkach gospodarczych, proponuje kierunek, który dla wielu potencjalnych koalicjantów jest trudny do zaakceptowania przez ich elektoraty i ryzykowny w implementacji, a jednocześnie nie ma cech analogicznego do szwedzkiego mechanizmu miękkiej inkluzji, w którym partia mogłaby stopniowo uczyć się współrządzenia przez wsparcie parlamentarne oparte na twardych uzgodnieniach programowych.

Różne ujęcia przywództwa w partii politycznej

Przywództwo jest dla instytucjonalizacji mechanizmem redukcji niepewności. Vicki Randall i Lars Svåsand pokazują, że w miarę dojrzewania partii rośnie znaczenie profesjonalnego aparatu, a przywództwo staje się mniej zależne od spontanicznej mobilizacji, a bardziej od kontroli nad zasobami organizacyjnymi i selekcją kadr³⁸. W partiach kontestacyjnych problemem bywa to, że liderzy czerpią legitymację z permanentnej transgresji i konfliktu, co jest efektywne wyborczo, ale destrukcyjne organizacyjnie. Instytucjonalizacja wymaga wówczas albo silnej centralizacji, albo wypracowania procedur rozwiązywania sporów i dyscyplinowania przekazu.

Przypadek Szwedzkich Demokratów często przywoływany jest jako dowód tego, że normalizacja radykalnej prawicy jest możliwa dzięki centralizacji i długofalowej strategii wizerunkowej. W badaniach nad szwedzkim systemem politycznym i ewolucją SD podkreśla się, że partia z czasem budowała wizerunek aktora kompetentnego i uporządkowanego, co wymagało kontroli nad radykalnymi skrzydłami oraz ujednolicenia komunikacji. W praktyce oznaczało to przejście od formacji postrzeganej jako skrajna i nieprzewidywalna do ugrupowania, które potrafi negocjować i dotrzymywać ustaleń, co było warunkiem uzyskania realnego wpływu po 2022 r.³⁹ Warto zaznaczyć, że centralizacja przywództwa nie oznacza automatycznie demokratyzacji wewnętrznej ani zaniku kontrowersji, ale z perspektywy zdolności do rządzenia jest funkcjonalna, ponieważ partnerzy koalicyjni muszą wiedzieć, kto kontroluje partię i czy lider jest w stanie kontrolować klub parlamentarny w głosowaniach. To jeden z podstawowych warunków wiarygodności koalicyjnej⁴⁰. Z tego punktu widzenia SD zwiększało swoją wartość jako partner poprzez redukcję ryzyka wewnętrznej dywersji.

³⁸ V. Randall, L. Svåsand, op.cit.

³⁹ A. Widfeldt, op.cit.

⁴⁰ I. Budge, M. Laver, op.cit.

Konfederację charakteryzuje inny profil organizacyjny. Jest to ugrupowanie o wyraźnych cechach federacyjnych, złożone z różnych środowisk, nurtów i liderów. Taki model bywa korzystny na etapie mobilizacji, ponieważ pozwala agregować różne segmenty elektoratu i różne style polityczne, ale jest problematyczny w logice instytucjonalizacji. Federacyjność utrudnia bowiem wypracowanie jednolitej strategii komunikacyjnej oraz stabilnych mechanizmów negocjacyjnych z innymi partiami, ponieważ potencjalny partner nie zawsze ma pewność czy uzgodnienia zawarte z jednym ośrodkiem decyzyjnym będą respektowane przez pozostałe. W literaturze o partiach protestu zwraca się uwagę, że tego typu struktury często cierpią na wielość centrów legitymizacji, gdzie różni liderzy odwołują się do różnych interpretacji tożsamości partii, co może prowadzić do sporów o kierunek rozwoju i utrudniać normalizację⁴¹. Z perspektywy teorii instytucjonalizacji kluczowe jest tu rozróżnienie między pluralizmem jako zasobem a fragmentacją jako kosztem. Pluralizm pozwala poszerzać bazę społeczną i elastycznie reagować na zmiany nastrojów, lecz fragmentacja obniża przewidywalność i zdolność do podejmowania spójnych decyzji. W warunkach polskiej polaryzacji politycznej koszt fragmentacji rośnie, ponieważ każdy dysonans wewnętrzny jest szybko wykorzystywany przez konkurentów, a spory liderów stają się sygnałem niezdolności do współrzędzenia. W porównaniu z SD Konfederacja ma więc trudniejszą ścieżkę do osiągnięcia stabilności, nawet jeśli w sondażach zyskuje na znaczeniu. Różnica ta przekłada się także na sposób, w jaki obie partie mogą reagować na presję inkluzji. SD, działając pod silnym przywództwem i w warunkach instytucjonalnych sprzyjających wsparciu parlamentarnemu, mogło przyjąć rolę współdecydującego, lecz formalnie zewnętrznego partnera, a następnie kolportować to jako dowód sprawczości. Konfederacja w najbliższych wyborach prawdopodobnie znajdzie się w sytuacji „języczka u wagi”, a więc musiałaby rozwiązać problem kogo i w jakim trybie upoważnić do negocjowania warunków współrzędzenia oraz w jaki sposób zapewnić dyscyplinę realizacji ustaleń (zakładając zbliżony wynik Prawa i Sprawiedliwości i Koalicji Obywatelskiej). Innymi słowy, ścieżka instytucjonalizacji Konfederacji jest w większym stopniu zależna od przebudowy wewnętrznych mechanizmów przywództwa niż ścieżka SD, która już wcześniej inwestowała w centralizację i dyscyplinę.

⁴¹ T. Godlewski, A. Sucharska, op.cit., s. 7–33.

Relacje z innymi partiami

Najbardziej wyrazistym wskaźnikiem instytucjonalizacji jest sieć relacji z innymi partiami. W teorii systemów partyjnych Sartoriego ważne jest nie tylko to, ile partii rywalizuje, ale także jak wygląda struktura interakcji, w tym istnienie partii izolowanych lub antysystemowych, które wpływają na mechanikę koalicyjną i stabilność rządów⁴². W tym ujęciu przełamanie izolacji jest równoznaczne z wejściem do „gry koalicyjnej” jako aktor uznany, nawet jeśli nadal kontrowersyjny.

W Szwecji przez długi czas wobec SD stosowano praktykę ostracyzmu, często opisywaną jako „kordon sanitarny”. Wcześniej wspomniana analiza formowania rządów w Szwecji w 2022 r. pokazuje jednak, że w miarę wzrostu znaczenia SD utrzymywanie pełnej izolacji stawało się coraz bardziej kosztowne dla partii centroprawicowych, które bez SD nie były w stanie stworzyć stabilnego zaplecza parlamentarnego⁴³. Jednocześnie, zgodnie z logiką Meguid, partie mainstreamowe w pewnych obszarach adaptowały tematy i ramy debaty kojarzone z SD⁴⁴. W tym kontekście wybory 2022 r. i następujące po nich porozumienie z Tidö można interpretować jako instytucjonalne „zmaterializowanie” nowej równowagi systemowej. SD pozostało poza gabinetem, ale zostało uznane za współtwórcę większości parlamentarnej i agendy rządowej⁴⁵. To rozwiązanie ma też istotny wymiar normatywny i wizerunkowy. Dla partii głównego nurtu wsparcie rządu przez SD mogło zostać przedstawione jako wymóg stabilności i realizacji programu, nie jako symboliczne „oddanie państwa” radykalnej prawicy. Dla SD natomiast jest to dowód, że nie jest już partią spoza systemu, lecz aktorem współodpowiedzialnym, co sprzyja normalizacji w oczach wyborców i mediów⁴⁶. Co istotne, relacje te zostały osadzone w mechanizmach koordynacji programowej, a więc w narzędziach typowych dla dojrzałej polityki koalicyjnej. Takie rozwiązania interpretowane są jako sposób minimalizacji ryzyka i zwiększania przewidywalności, czyli dokładnie tego, czego obawiają się partie mainstreamowe w kontaktach z ugrupowaniami wcześniej ostracyzowanymi⁴⁷.

W Polsce relacje Konfederacji z innymi partiami układają się w sposób mniej sprzyjający normalizacji. Po pierwsze, logika ostrej polaryzacji sprawia, że partie

⁴² G. Sartori, op.cit., s. 132–133.

⁴³ A. Widfeldt, op.cit.

⁴⁴ B.M. Meguid, op.cit., s. 347–359.

⁴⁵ J. Sundhall, S. Hillén, op.cit.

⁴⁶ M. Ekström, M. Patrona, J. Thornborrow, op.cit., s. 466–484.

⁴⁷ K. Strøm, *A Behavioral Theory of Competitive Political Parties*, „American Journal of Political Science” 1990, nr 34 (2), s. 565–598.

większe są niechętnie wzmacnianiu mniejszego konkurenta, zwłaszcza po tej samej stronie osi kulturowej. Po drugie, Konfederacja często buduje tożsamość na dystansie wobec całej klasy politycznej, co utrudnia prowadzenie dyplomacji koalicyjnej. Z perspektywy teorii partii niszowych i protestu jest to zrozumiałe, antyestablishmentowy profil jest zasobem mobilizacyjnym⁴⁸, ale staje się kosztem, gdy partia chce przejść do roli współrządzącej. Koalicje są bowiem nie tylko arytmetyką, lecz również kontraktem opartym na minimalnym zaufaniu, że partner nie będzie podważał wspólnych ustaleń w imię doraźnej korzyści wizerunkowej⁴⁹. Ponadto różnice programowe, zwłaszcza w zakresie polityki fiskalnej i roli państwa, utrudniają Konfederacji budowę trwałych mostów koalicyjnych. W polskiej polityce ostatnich lat, niezależnie od barw rządów, polityka publiczna w dużej mierze opierała się na aktywnej roli państwa, a zatem radykalne postulaty ograniczenia tej roli mogą być trudne do pogodzenia z praktyką rządzenia, szczególnie w obszarach wrażliwych społecznie. Nawet jeśli część postulatów mogłaby zostać złagodzona w negocjacjach, problemem pozostaje wiarygodność takiej moderacji w oczach własnego elektoratu i frakcji wewnętrznych, a dodatkowo kierownictwo może mieć ograniczoną zdolność do kompromisu jako koniecznego elementu współrządzenia.

Podsumowując, relacje z innymi partiami zależą od tego, czy ugrupowanie potrafi funkcjonować jako partner przewidywalny w dłuższej perspektywie, a nie jedynie jako taktyczny dostarczyciel głosów. SD budowało tę przewidywalność poprzez konsekwentne osadzanie współpracy w umowach programowych i formalizowanych kanałach wpływu, co jest zgodne z logiką instytucjonalizacji⁵⁰. Konfederacja natomiast, jako ugrupowanie o federacyjnym charakterze i silnej orientacji kontestacyjnej, ma trudności z wejściem w taki tryb relacji. W praktyce może to prowadzić do sytuacji, w której partia osiąga znaczenie wyborcze, lecz nie przekłada go na wpływ rządowy, ponieważ nie przechodzi kluczowego etapu, a więc uzyskania statusu „partnera minimalnego ryzyka” dla większych aktorów. Brak zmiany strategii po stronie partii mainstreamowej lub znaczącego przedefiniowania własnego profilu przez partię niszową może utrzymywać takie partie poza rządem na długo, nawet przy rosnącym poparciu⁵¹.

⁴⁸ K. Wroński, *op.cit.*, s. 253–266.

⁴⁹ I. Budge, M. Laver, *op.cit.*

⁵⁰ N. Aylott, N. Bolin, *op.cit.*, s. 1049–1062.

⁵¹ M. van de Wardt, *op.cit.*, s. 93–122.

Weryfikacja hipotez badawczych i odpowiedzi na pytania badawcze

Przeprowadzona analiza pozwala odpowiedzieć na główne pytanie badawcze. Szwedzcy Demokraci zdołali przejść od pozycji partii izolowanej do pozycji aktora mającego realny wpływ na rządzenie, ponieważ połączyli wzrost wyborczy z procesem instytucjonalizacji organizacyjnej i normalizacji relacji z centroprawicą. Kluczowe znaczenie miały tu centralizacja przywództwa, długotrwała strategia profesjonalizacji, zdolność do funkcjonowania jako przewidywalny partner parlamentarny oraz specyfika szwedzkiego systemu politycznego, który umożliwia wpływ na rząd także bez formalnego udziału w gabinecie.

Konfederacja pozostaje ugrupowaniem o ograniczonej zdolności koalicyjnej, ponieważ jej wzrost polityczny nie został w takim samym stopniu przełożony na stabilną instytucjonalizację. Federacyjny charakter partii, wielość liderów, zróżnicowanie nurtów ideowych oraz silna orientacja antyestablishmentowa utrudniają jej budowanie reputacji przewidywalnego partnera. Konfederacja może skutecznie wpływać na debatę publiczną i mobilizować elektorat protestu, ale w mniejszym stopniu przekształca ten wpływ w zdolność do współrzędzenia.

Na pytanie o znaczenie systemu partyjnego należy odpowiedzieć, że warunki szwedzkie były korzystniejsze dla normalizacji SD. Rządy mniejszościowe, kultura parlamentarnego porozumienia i możliwość zawierania formalnych umów politycznych stworzyły mechanizm „miękkiego włączenia” partii kontestacyjnej do procesu decyzyjnego. W Polsce analogiczny mechanizm jest znacznie słabszy, ponieważ system partyjny jest bardziej spolaryzowany, a współpraca z partią kontestacyjną generuje większe koszty polityczne dla potencjalnych partnerów.

W kwestii znaczenia przywództwa należy wskazać, że w przypadku SD przywództwo Åkessona było jednym z kluczowych warunków normalizacji. W przypadku Konfederacji wielość liderów i nurtów stanowi jednocześnie zasób mobilizacyjny oraz barierę instytucjonalizacji. O ile pluralizm przywódczy zwiększa różnorodność przekazu, o tyle utrudnia tworzenie jednolitej i przewidywalnej strategii koalicyjnej.

Konkludując programy partyjne należy wskazać, że SD stopniowo przesunęło swój program w stronę formuły bardziej zbliżonej do tworzenia rządu, łączącej twardą politykę migracyjną i bezpieczeństwa z deklarowaną ochroną elementów państwa dobrobytu. Konfederacja natomiast zachowała silnie hybrydowy profil programowy, w którym komponent wolnorynkowy i antyetatystyczny współwy-

stępuje z narodowo-konserwatywną i suwerennościową retoryką. Ta hybrydowość utrudnia jej koalicyjną kompatybilność z większymi partiami.

Przeprowadzona analiza pozwala uznać hipotezę badawczą za potwierdzoną. Różnica między Szwedzkimi Demokratami a Konfederacją wynika przede wszystkim z odmiennego stopnia instytucjonalizacji organizacyjnej, programowej i koalicyjnej.

Nie można jednak stwierdzić, że Konfederacja jest trwale niezdolna do współrządzenia. Bardziej trafne jest stwierdzenie, że w analizowanym okresie, jej potencjał rządowy był ograniczany przez trzy czynniki, federacyjną strukturę przywództwa, programową hybrydowość oraz silnie kontestacyjny styl relacji z innymi partiami.

W rezultacie artykuł wskazuje, że zdolność do rządzenia należy rozumieć szerzej niż formalny udział w gabinecie. Obejmuje ona także możliwość wpływania na agendę rządową, zawieranie porozumień programowych, utrzymywanie dyscypliny parlamentarnej i bycie uznanym przez inne partie za partnera minimalnego ryzyka. W tym sensie Szwedzcy Demokraci osiągnęli wyższy poziom instytucjonalizacji niż Konfederacja, ponieważ ich znaczenie polityczne zostało położone na trwałe mechanizmy współdecydowania. Konfederacja pozostaje natomiast przede wszystkim partią protestu i nacisku programowego, a nie w pełni znormalizowanym aktorem rządowym.

Konkluzje

Różnica między SD a Konfederacją nie sprowadza się do prostego porównania „radykalizmu”, lecz do odmiennej konfiguracji instytucjonalizacji i koalicyjności. SD przekształciło się z partii ostracyzowanej w aktora o wysokiej przewidywalności negocjacyjnej, zdolnego do wiązania się umowami programowymi i utrzymania dyscypliny w warunkach współodpowiedzialności. Konfederacja natomiast, mimo zdolności do mobilizacji i kreowania agendy, wciąż nie spełnia całkowicie warunków „stabilnego partnera” oraz nie akumuluje potencjału koalicyjnego, co ogranicza jej realne możliwości współrządzenia nawet przy korzystnych układach arytmetycznych.

Normalizacja partii kontestacyjnych jest procesem złożonym. Wymaga nie tylko zmian w partii, ale także przesunięć w strategiach mainstreamu oraz w agendzie politycznej. Przypadek szwedzki pokazuje szczególną rolę instytucji rządów mniejszościowych i umów parlamentarnych jako narzędzia ograniczania ryzyk

reputacyjnych. Przypadek Konfederacji sugeruje, że federacyjność i hybrydowość programowa mogą być funkcjonalne na etapie wzrostu, ale stają się barierą na etapie przechodzenia do współrzędzenia, ponieważ obniżają zdolność do składania wiarygodnych zobowiązań koalicyjnych. Zdolność do rządzenia jest więc mierzalna stopniem przewidywalności, formalizacji współpracy i osadzenia w instytucjach systemu, a więc tym, co teoria instytucjonalizacji opisuje jako przejście od mobilizacji do rutyny i odpowiedzialności.

Bibliografia

- Aylott N., Bolin N., *A New Right: The Swedish Parliamentary Election of September 2022*, „West European Politics” 2023, nr 46 (5).
- Budge I., Laver M., *Office Seeking and Policy Pursuit in Coalition Theory*, „Legislative Studies Quarterly” 1986, nr 11 (4).
- Ekström M., Patrona M., Thornborrow J., *The Normalization of the Populist Radical Right in News Interviews: A Study of Journalistic Reporting on the Swedish Democrats*, „Social Semiotics” 2020, nr 30 (4).
- Godlewski T., Sucharska A., *The Phenomenon of Anti-System Parties in Poland on the Grounds of the Comparative Analysis of Kukiz'15 and KORWiN (Konfederacja; Confederation)*, „Polish Journal of Political Science” 2021, nr 7 (3).
- Huntington S.P., *Political Order in Changing Societies*, London 1968.
- Konstytucja Wolności – program wyborczy 2023*, Konfederacja Wolność i Niepodległość, Warszawa 2023, <https://konfederacja.pl/konstytucja-wolnosci-program-wyborczy-2023/>.
- Mainwaring S., Scully T.R. (red.), *Building Democratic Institutions: Party Systems in Latin America*, Stanford 1995.
- Meguid B.M., *Competition Between Unequals: The Role of Mainstream Party Strategy in Niche Party Success*, „American Political Science Review” 2005, nr 99 (3).
- Meyer T.M., *The Niche Party Concept and Its Measurement*, „Party Politics” 2015, t. 21, nr 2.
- Mudde C., *Populist Radical Right Parties in Europe*, Cambridge 2007.
- Mudde C., *The Populist Zeitgeist*, „Government and Opposition” 2004, nr 39 (4).
- Polska dla Ciebie. Piątka Konfederacji. Program Konfederacji Wolność i Niepodległość*, KW Konfederacja Wolność i Niepodległość, Warszawa 2019, <https://konfederacja.pl/app/uploads/KONFEDERACJA-Program-Wyborczy-Polska-dla-Ciebie-1.pdf>.
- Randall V., Svåsand L., *Party Institutionalization in New Democracies*, „Party Politics” 2002, nr 8 (1).

- Sartori G., *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*, vol. 1, Cambridge 1976.
- Strøm K., *A Behavioral Theory of Competitive Political Parties*, „American Journal of Political Science” 1990, nr 34 (2).
- Strøm K., *Minority Governments in Parliamentary Democracies*, „Comparative Political Studies” 1984, nr 17 (2).
- Sundhall J., Hillén S., *The Punishable Child in Sweden – The Tidö Agreement from a Children’s Rights Perspective*, „Social Sciences” 2024, nr 13 (4), art. 215.
- Sverigedemokraternas principprogram 2011*, Sverigedemokraterna, Stockholm 2011, <https://snd.se/sv/vivill/party/sd/c/2011>.
- Sverigedemokraternas valmanifest 2018*, *Sverigedemokraternas valplattform 2018*, Sverigedemokraterna, Stockholm 2018, <https://snd.se/en/vivill/party/sd>.
- Sverigedemokraternas Valplattform 2022. Inriktningsprogram för Sverigedemokraternas inflytande över svensk politik under nästa mandatperiod*, Sverigedemokraterna, Stockholm 2022, <https://snd.se/en/vivill/party/sd>.
- Valmanifest*, Sverigedemokraterna, Stockholm 2022. <https://www.sd.se/wp-content/uploads/2022/08/valmanifest.pdf>.
- van de Wardt M., *Desperate Needs, Desperate Deeds: Why Mainstream Parties Respond to the Issues of Niche Parties*. „West European Politics” 2015, nr 38 (1).
- Widfeldt A., *Sweden: Political Developments and Data in 2024*, „European Journal of Political Research Political Data Yearbook” 2025.
- Wroński K., *Konfederacja Wolność i Niepodległość jako Partia Protestu na YouTube*, „Przegląd Politologiczny” 2024, nr 4.